

Samlelibilg
og de likviderte 110113
P

OM EGIL ULATEIGS BOK «RETT TIL Å DREPE»

De som ikke selv opplevde krigstidens miljø av spenning, frykt og hat kan vanskelig forestille seg at vanlige hjemmefrontfolk tok seg rett til å drepe motstandere. Man gjorde det for å beskytte seg eller operasjoner man hadde ansvar for. Lett var det neppe.

Okkupasjonstidens historie er så komplisert at det er rosverdig av forfatteren å spørre om hensikt og hjemmel med likvideringene. For noen er antall likviderte et hovedspørsmål. Milorgleder Jens Christian Hauge sa etter krigen at tallet var 55, et offisielt tall synes å være 65. Ulateig mener at nær 200 er et riktigere tall. Hvorfor er tallet viktig?

Ulateigs fremstilling går på tvers av kanoniserte meninger. De fleste vil si at de som ble likvidert ble tatt av dage fordi det var nødvendig for å beskytte operasjoner, og det var det. Ferdig med den saken. Jens Christian Hauge vil ikke uttale seg. Ifølge Aftenposten 5.10 er hensynet til de som utførte disse vanskelige operasjoner avgjørende. Hauge kaller dem soldater. Det er et ømt punkt, som Ulateig kommer tilbake til. Hauge skal selv ha vært med på å felle likvideringsdommen over politigeneral Marthinsen. Til hevn henrettet tyskerne 34 uskyldige gisler. Et av krigens viktigste våpen er terror.

På hvilket nivå avgjørelsene om likvidering ble tatt får vi aldri svar på sier Ulateig, som har kontaktet personer i aktuelle avgjørende posisjoner. Det viktigste svaret han fikk var at alle er tjent med at emnet blir taushetsbelagt. Historikere godtar ikke det

Hauge tar hensyn til de som utførte likvideringene. Ulateig mener man må ta hensyn til de dreptes familier. Ofte fikk de ikke svar på om den likviderte var så farlig at han eller hun måtte tas av dage. NS-mannen som forsvant under en jaktturn kom antagelig inn i et slippområde hvor milorgmennene var opptatt med å rydde opp. Noe lik har familien ikke fått og heller ikke noen forklaring enn den man gjetter seg til. Det synes klart at i endel tilfeller har godkjennelsen av likvidering verken vært forelagt milorgledelsen eller regjeringen i London, men har vært truffet av distriktet eller av de involverte på stedet..

Hjemmestyrkene var godtatt av den norske regjering i London som en del av det norske forsvaret. Men ga det dem den beskyttelse reglementet for landkrigens lover gir? Opptrådte de under en ansvarlig kommando, bar de sine våpen åpent, og hadde de et felles synlig merke som tilkjennega at de var soldater? Det var vel bare i de færreste tilfeller før 8.mai 1945 at milorgfolk gjorde det.

Uniform betydde ikke alltid beskyttelse. Falkenhorst ga etter «Führerbefehl» britiske commandosoldater i uniform til Rjukanakaksjonen til SD og henrettelse. Ble etter krigen dødsdømt for det, men benådet. Da Terboven arresterte gisler etter Vemorkaksjonen, satte Falkenhorst dem fri fordi han betraktet det som en militær aksjon utført av soldater.

Et tilbakevendende spørsmål er om Norge var i krig med Tyskland etter at samtlige norske stridskrefter hadde kapitulert i Trondheim 10.juni 1940. Professor Magne Skodvin mener at det var en delkapitulasjon. Det samme gjorde den norske forhandler oberstløytnant Roscher Nielsen. Den tyske forhandler oberst Buschenhagen og den tyske tekst levner ikke tvil. Kampen mellom tyske og tyske stridskrefter var slutt, selv om den formelle krigstilstand varte til 9 juli 1951 da det var aktuelt å få Tyskland med i NATO.

Krig føres mellom stater. Men det ble ført krig i Norge i okkupasjonstiden, til tross for at statsminister Nygaardsvold advarte mot handlinger som kunne gå ut over sivilbefolkningen. Men den norske regjering kunne ikke kontrollere britiske angrep på norskekysten, og heller ikke det britiske Operations Executive. De drev sine egne operasjoner og sin eget spionasje omenn noen ganger i samarbeide med milorg. Trygve Lie beskriver hvor rasende Nygaardsvold var på briteres «selvtekt».

Storparten av den norske befolkning ønsket å bli kvitt okkupantene, men ønsket samtidig at dagliglivet skulle gå så normalt som vanlig. Presidentskapets henvendelse til

Kongen om å abdisere for å komme til forståelse med tyskerne om et riksråd i 1940 er uttrykk for det.

Men milorg utførte ved sin sabotasje krigshandlinger, ofte ledet av nordmenn spesialutdannet i England. Kommunistene dannet sine egne grupper, aktive og pågående. De arbeidet for å kunne opprette et kommuniststyre etter krigen. Jfr. Asbjørn Sundes «Menn i mørket». Ulateig mener at de ofte ble brukt til likvideringsoppdrag. Det britiske SOE førte sin egen «krig». Det sier seg selv at det var en håpløs oppgave å koordinere all denne virksomheten. Ofte ble skjebnesvangre feil begått. Ulateig har pekt på det.

Hamar, 20 november 1996

Anton Olstad oberstløytnant